

Dokumentasjon, vurdering og kartlegging

Joakim E. Hansen & Elisabeth B. Stangeland

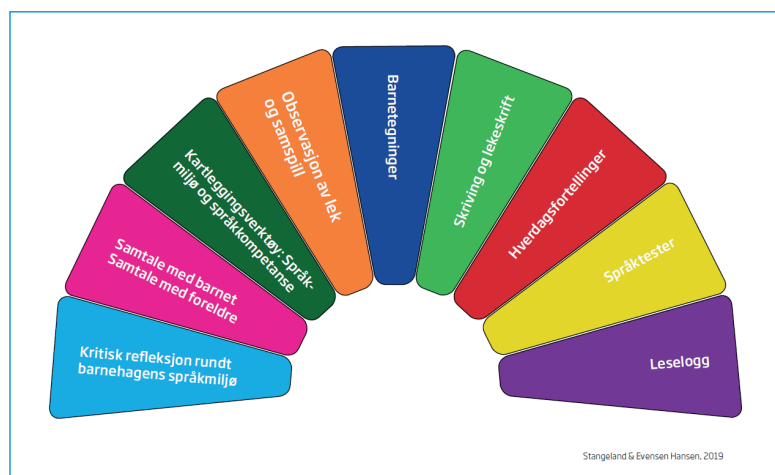
Dokumentasjon av språkmiljø og språkutvikling

Alle barn i barnehagen skal få god språkstimulering gjennom barnehagehverdagen, og barn som av ulike grunner strever med språk og kommunikasjon har rett på ekstra hjelp og støtte¹ til språklig progresjon. For å kunne vurdere hvilke barn dette gjelder er det nødvendig å ha kunnskap om barnas språk. Det er også behov for kunnskap om barnehagens språkmiljø, for best mulig å kunne tilpasse arbeidet med å støtte språklig progresjon hos enkeltbarn og hos hele barnegruppen. Kunnskapen kan vi få fra **dokumentasjon**. Dokumentasjon handler om å strukturere informasjon og synliggjøre denne. Det kan for eksempel være fra barnetegninger, leselogger, skriftliggjorte observasjoner av enkeltbarns språk eller av barnehagens lesepraksis. Dokumentasjon handler på denne måten om å synliggjøre sider av **både individet og miljøet**.

Dokumenterte observasjoner gir rom for refleksjon, diskusjon og fortolkning, som er selve kjernen i dokumentasjonsarbeidet. Kunnskapen fra dette skal inngå i barnehagens arbeid med å planlegge, vurdere og utvikle den pedagogiske virksomheten². Et helhetlig fokus på planlegging, gjennomføring og evaluering av barnehagetilbudet vil bidra til å styrke kvaliteten på språkarbeidet. Et godt språkarbeid kjennetegnes av voksne som er oppmerksomme på barns kommunikasjon og som støtter språklig deltagelse og -utvikling.

Helhetlig tilnærming

Observasjon er en av de mest brukte metodene til å vurdere og dokumentere barnehagens språkmiljø, og kartlegge barns trivsel, læring og utvikling³. Det er ikke overraskende, da observasjon er et grunnleggende arbeidsredskap i pedagogiske profesjoner og en av de mest brukte forskningsmetoder innenfor utdanningsfeltet. Det finnes mange måter å innhente informasjon om barns språkmiljø og språk på, og noen eksempler på slike tilganger er gjengitt i viften under. Sammen kan disse tilnærmingene gi et bilde av barnets utvikling og utviklingsmuligheter.

I det daglige pedagogiske arbeidet gjøres det løpende observasjoner av alt fra enkeltbarns utvikling og kompetanse, til lek og samspill med voksne og andre barn. Samarbeid med foreldre, organisering og struktur på dagen evalueres løpende, og det gjøres observasjoner av det fysiske miljøet inne og ute. Mye av denne informasjonen forblir ustrukturert, men inngår likevel i vurderinger og evalueringer. I noen sammenhenger er det imidlertid nødvendig at observasjonene blir strukturert og skriftliggjort for å kunne brukes til dokumentasjon, på den ene siden, og planlegging av tiltak på den andre.

Kunnskap om barnehagens språkmiljø

Kunnskap om barnehagens språkmiljø inkluderer det fysiske miljø med tilgjengelig lekemateriell, bøker og skrivesaker, og språkarbeid som samtaler, lesing og utforskning av skriftspråket.

Observasjon av det fysiske miljøet kan rettes mot for eksempel hvorvidt det gis rom for samtaler og lesing uten å bli forstyrret, og om bøker eller leker er lett tilgjengelig for barn. Det fysiske miljøet skal legge til rette for gode språklige samspill mellom voksne og barn. Forskning viser at kvaliteten i barnehagens språkmiljø bidrar positivt til barns språkutvikling i barnehagealder⁴. Gode språkmiljø kjenne- tegnes av sensitive og responsive voksne som utvider og utfordrer barns innspill og tenkning. Obser- vasjon av samspill kan være hvordan personalet samtaler med barna, innholdet i samtalene, og om samtalene legger til rette for felles tenkning og resonering.

Per i dag finnes det ikke forskningsbaserte verktøy for systematisk vurdering av kvalitet i norske barne- hager. Men det arbeides med å tilpasse internasjonale verktøy som baseres på observasjon av pedago- gisk praksis. Dette er i utgangspunktet omfattende metoder som krever opplæring før de kan benyttes.

Kunnskap om barns språk

For å undersøke barns språkutvikling kan man benytte observasjon eller mer spesifikke språktester.

Når man i barnehagen skal dokumentere enkeltbarns språk⁵ baseres vurderingene ofte på strukturerte observasjoner av barnets språkferdigheter. Gjennom strukturert observasjon – altså planlagt obser- vasjon med et bestemt fokus– kan vi få informasjon om spesifikke aspekter ved barns språk, og med dette et innblikk i hvor barnet er i sin språklige utvikling. I disse situasjonene er vi opptatt av at barnets språkkompetanse blir synliggjort så vidt om mulig, og da er det særlig viktig å ta utgangspunkt i kon- tekster og situasjoner som er interessante og meningsfulle for barnet. I arbeidet med dokumentasjon kan kartleggingsverktøy med høy kvalitet være til god hjelp. Opplæring i, og kunnskap om verktøyet er da nødvendig. I et forebyggingsperspektiv er det viktig at språklige vansker oppdages tidlig, slik at barn som strever får god og riktig hjelp raskest mulig.

Forskning viser at bruk av kartleggingsverktøy utover å gi kunnskap om enkelte barns utvikling, også bidrar til kompetanseheving og økt bevissthet om eget arbeid med språkstimulering med hele barne- gruppen. Det er en fleksibel bruk av kartleggingsverktøy som fører til at kunnskapen implementeres i det daglige pedagogiske arbeid⁴.

Felles diskusjon og refleksjon

I alt vurderings- og dokumentasjonsarbeid skal man være oppmerksom på svakheter ved informasjon basert på observasjoner, enten det er av egen eller kollegaers praksis eller barns språkferdigheter. Holdninger til kartlegging og dokumentasjon, erfaring og kunnskap, barnehagens ressurser, barns dagsform, språkerfaringer og hjemmemiljø er eksempler på faktorer som kan være kilder til fortolk- ningsfeil.

Det er derfor viktig at all informasjon som innhentes i barnehagen diskuteres og reflekteres over i fellesskap- altså en dynamisk tilnærming fremfor en instrumentell vurdering.

Hvordan bruke kunnskap om barnehagens språkmiljø og barns språk

Målet med dokumentasjon av barns språkutvikling og språklæring er å imøtekomme krav i lovverket, men først og fremst skal kunnskapen bidra til å gi alle barn språklig progresjon igjennom barnehagetiden. Informasjonen vi får, enten det er om enkeltbarn eller språkmiljøet, skal brukes til å finne fram til mål og tiltak.

Filosofien bak observasjon og kartlegging er at dette skal gi grunnlag for å styrke barns språkutvikling, fordi kartlegging og tiltak går hånd i hånd. Et viktig prinsipp er at både observasjon og tiltak skal foregå i hverdagsaktiviteter i barnehagen. Et eksempel på dette kan være observasjoner av et barn som faller utenfor leken. I dette eksemplet kan tiltaket knyttes til å støtte barnet inn i lek, samtidig gir denne konteksten oss en gylden mulighet til å gjøre videre observasjoner av barnet språk. Prinsippet springer ut fra et læringssyn som sier at utvikling skjer i samspill med andre, og at mestring alltid må ses i sammenheng med konteksten⁶. Dokumentasjon – basert på observasjon og refleksjon – kan på denne måten bidra til kvalitet og progresjon i barns språklæring og språkutvikling.

Litteratur

1. Lyngseth, E. J. (2014). Forebyggende muligheter i barnehagen gjennom kartlegging og tidlig innsats. I V. Glaser, I Størksen og M. B. Drugli (red.) Utvikling, lek og læring i barnehagen. Forskning og praksis. Bergen. Fagbokforlaget.
2. Kunnskapsdepartementet. (2017). *Rammeplan for barnehagen. Innhold og oppgaver*. <https://www.udir.no/globalassets/filer/barnehage/rammeplan/rammeplan-for-barnehagen-bok-mal2017.pdf>: Utdanningsdirektoratet
3. Gulbrandsen, L., & Eliassen, E. (2013). Kvalitet i barnehager. Oslo: Norsk institutt for forskning om oppvekst, velferd og aldring.
4. Hansen, J. E., & Alvestad, M. (2017). Educational language practices described by preschool teachers in Norwegian kindergartens. *European Early Childhood Education Research Journal*, 26(1), 128–141. doi:10.1080/1350293X.2018.1412052
5. Hansen, J. E. (2018). *Educational language practices and language development in early childhood education and care* (PhD thesis, no. 429), University of Stavanger, Faculty of Arts and Education, Department of Early Childhood Education, Stavanger
6. Vygotsky, L. S. (1978). *Mind in Society. The development of Higher Psychological Processes*. London: Harvard University Press.